ÖSSZEFOGLALÓ DOKUMENTÁCIÓ

a Néprajzi Múzeum Szokás Gyűjteménye anyagában álló

28265. leltári számú (gelsei) betlehem

konzerválásáról, restaurálásáról

2011.

A **28265** leltári számú, gelsei **betlehem** restaurálási dokumentációja

A tárgy gyűjteményi adatai

tulajdonosa: Néprajzi Múzeum, Szokás Gyűjtemény
megnevezése: betlehem
gyűjtési helye: Gelse (Vas megye)
gyűjtése ideje: **1899.** Gyűjtője: Dr. Semayer Vilibald

leltári száma: **28265**

méretei: szélessége 25,0 cm
hossza 58,0 cm
magassága (45,0 cm), helyreállítása után 87,0 cm

A tárgyat Györgyi Erzsébet leltározta, 1968-ban

I. A tárgy restaurálás előtti állapota

A betlehem átvételekor erősen sérült, hiányos, porszennyezett volt. A belsejében felhalmozott, lehullott – leszakadt részek tették lehetővé a tárgy helyreállítását.

Az alkotó fa lécek egy része megvetemedett, elgörbült. A torony egyes alkotóinak fa anyaga egyes helyeken porlékonnyá, szétmorzsolhatóvá vált. A barokk toronysisak fa profiljai közül kettőt a tornyon, kettőt pedig a betlehem belsejében találtunk meg.

A betlehem belső tere eredetileg papírcsipkével, szentképekkel, gyertyatartókkal, oltárterítővel, monstranciával megépített, díszes volt.

A borító papírok és díszítések szakadozottak, egérrágástól, rovarrágástól hiányosak, erősen porszennyezettek voltak. A papír anyagok nagy része savasodott, így törékennyé vált.

A betlehem szétbontása közben elvégeztük az alkotó anyagok felmérését, a lehullott, leszakadt részek azonosítását, a betlehem építésének módját, sajátosságait.

A szokásostól eltérő megoldás, hogy az ablakoknál a belső és külső papírborítást összeragasztották.

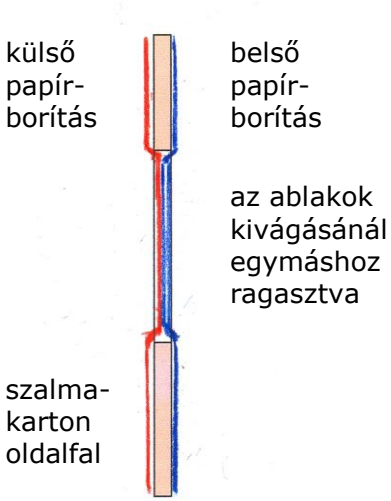

A külső borítópapír lepusztulásakor az ablakok külső borítópapírjának darabja megmaradt a belső borítópapírra ragasztva.

<u>A tárgy restaurálása</u> során elvégeztük a betlehem minden fa, textil, és papír alkotó anyagának mechanikus tisztítását porecsettel, radírporral, vagy tömbradírral.

Az oltár a kibontás állapotában

A Levapon oldatos mosást többszöri öblítés követte. Az oltár más, fa és papír alkotóinak tisztítása, savtalanítása, kiegészítése után az oltár újból összeépített állapotban.

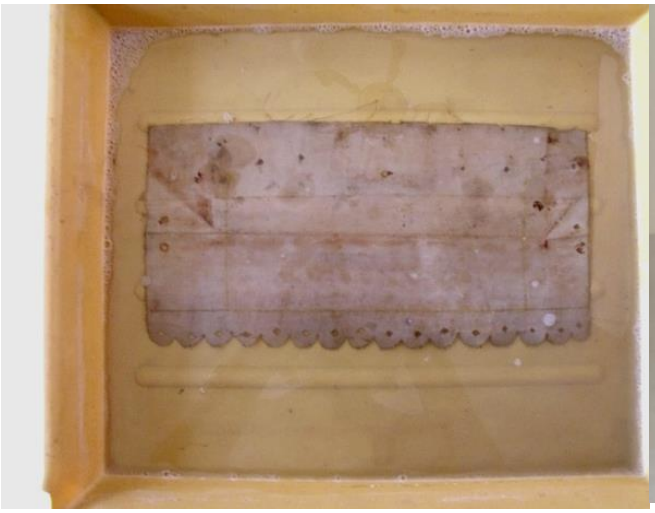

Az oltár kezelése közben a fa homlokdeszkán a gyűjtés événél tizenegy évvel korábbi bejegyzést találtunk:

A lehullott, savasan törékeny *papír anyagok* mechanikus tisztítása gondos odafigyelést követelt.

A megtisztított anyagokat bemerítéssel öblítettük, hogy a savasság egy részét eltávolítsuk, majd a szívópapíron szikkadó anyagot közömbösítő-konzerváló 9,5 pH-jú kalcium-hidroxid oldattal permeteztük, a vastagabb anyagokon 4 – 6 alkalommal.

A kezelt papír anyagokat szívópapírokon szárítottuk meg.

Kiegészítésük kétféleképpen történt: Kartonpapírral alátámasztott felületeken az erősen sérült eredeti papírok alá a teljes felületen, megfelelően színezett, az eredeti papírhoz hasonló, pufferelt, bordázott diósgyőri papírt ragasztottunk, és erre az eredeti papírt rátétként ragasztottuk rá.
Ha a kiegészítendő papír ablaknyílásra került vissza, a kiegészítést beszabással végeztük el, diósgyőri papírral.

Az erősen hiányos papírcsipke pótlásához el kellett készíteni annak méretarányos másolatát, savmentes selyempapírból.

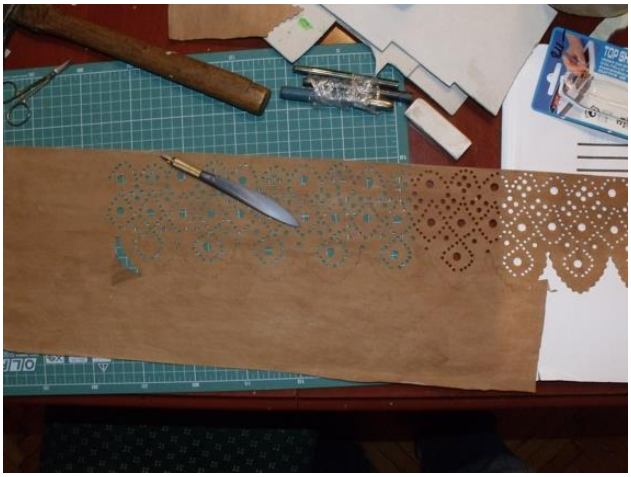

Tisztított, savtalanított, konzervált, kiegészített papírok a helyükre visszaépítve a betlehem jobb oldali belső falfelületére ragasztás előtt.

A betlehem *fa anyagai* jó megtartásúak. Ez alól a tornyot alkotó lécek kivételnek számítanak. Ezek bizonyos részei – általában az átlapolások, szegelések táján – porlékonynak, törékenynek bizonyultak. Ráadásul ezeken a helyeken az alkotó részeket nagy, 60-as vasszegek tartják össze.
A lécek megerősítésére szolgáló beitatásokat végül elvetettük, és a megbízható szerkezet létrehozása érdekében a torony négy átlapolásánál a fenyő léceket új, befaragott fenyőlécekkel egészítettük ki. Ugyancsak fenyőfából alakítottuk ki a torony felső, íves hiányának pótlását. Ugyan csak pótolni kellett a tetőszerkezet egyik gerendáját.

A toronysisak négy fa profiljáról bizonyossá vált, hogy a sisak újságpapír alapon, zöld papírral volt borítva. A papírmaradványokat leválasztva építettük fel a toronysisak kupoláját. Végül visszaragasztottuk rá az eredeti papírmaradványokat.

A torony csúcsán álló kereszt eredetije elveszett, csak az azt tartó gömböt találtuk meg. Így a kereszt rekonstrukció.

A betlehem tornyának papír borításai, tetejének karton anyaga egy tenyérnyi anyag kivételével megsemmisült. Ezeket savmentes karton anyagokkal pótoltuk.

A betlehem külső felületeit egykor világosbarna papírok borították, amelyek fotooxidáció során megsötétedtek, megbarnultak. Az ablakoknál, illetve a kapu mellett és felett egy csíkban, fehér, egy oldalán vékonyan mázolt papírból (kromopapír?) kivágott rátétek díszítették. Ezeket a megfelelő savmentes papírokkal pótoltuk.

A betlehem bal oldalán eredeti borítás nem maradt, ez az oldal rekonstrukciónak tekinthető. A jobb oldalon 2 rétegben, hiányosan maradt meg a megbarnult, eredeti borítás. A teljes betlehem ilyen, sötétbarna papírral való borítása –bár egységes látványt nyújtana- azt a hamis illúziót keltené, hogy a betlehem sötétbarna volt.

A betlehem belső, restaurált felületei.

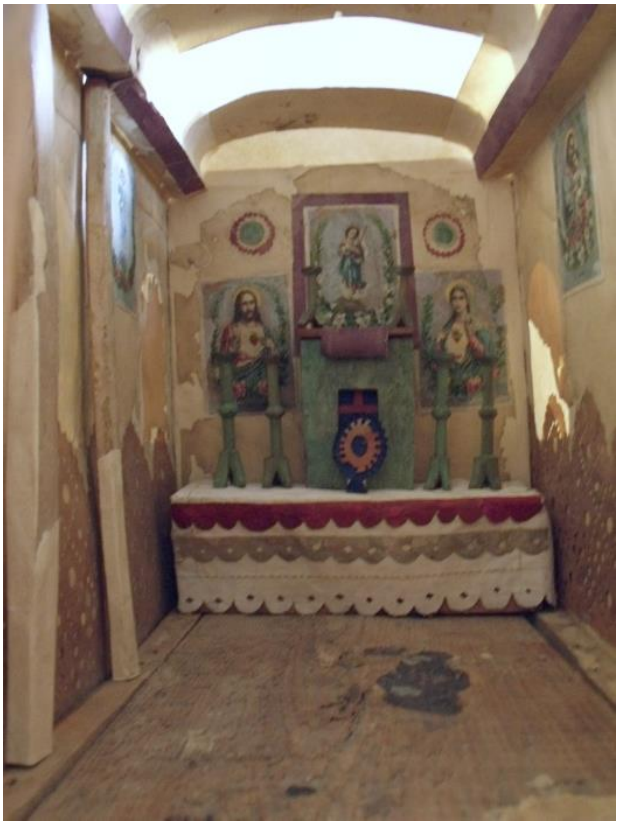

A **28265** leltári számú, gelsei **betlehem** restaurálása során több vázlatos kézirajz és mintegy 660 digitális felvétel (ezek kb. 30%-a másodkép) készült.

A **28265** leltári számú, gelsei **betlehem** biztonságos szállítására és hosszú távú sötét tárolására alkalmas tároló egységet is kapott. A tároló egység alsó tálcája MDF panelből és fenyő lécekből készült, minden oldalról kalcium-hidroxid oldattal pufferolt szürkelemez, és nátronpapír borítással.
A tálca aljában a tárgy mozgatás közbeni elcsúszását gátló ütközők vannak rögzítve.
Felső, leemelhető része 90 cm magas –a torony teljes magassága 87,0 cm- így nem csupán pufferolt szürke géplemezből készült, hanem átlapolt léc váz is erősíti. A léc és szürkelemez szerkezetet itt is pufferolt nátronpapír borítja.
A tároló egység két oldalán a benne elhelyezett tárgy leltári számát, megnevezését és képét mutató tábla van, így a tárgy felesleges mozgatása elkerülhető.

Budapest, 2011. szept. 30.

Nemes Takách László
restaurátor-művész